

NOCTUA

SIVE

NOVA EX BIBLIOTHECA VETERINARIA

De rebus bovum

A szarvasmarha már a pogány magyarok életében és hiedelemvilágában is jelentős szerepet játszott. Gyakran láthatók marhák, lovak vagy vadállatok a pásztorok szaru sótartóit díszítő életfa ágai között, az égitestek mellett. A táltosok is (fehér, fekete, tűzszínű, tarka „svájcer”) bika alakjában küzdöttek egymással. A marha és a tej fontosságát bizonyítja az a sok rontás, amely a születendő borjút és a tejet károsíthatta. A tehén ütlegelése mégis elfogadott eljárás volt a boszorkány kiűzésére, mert a vessző vagy dorong csapások nem a jószágának, csak az ártó személynek fájtak.

A piaci lehetőségek szűkülése sem vonja maga után a szarvasmarha jelentőségének csökkenését, ezért vállalkozunk arra, hogy e számunkban a marhakkal kapcsolatos néhány érdekes kérdésre irányítsuk a figyelmet, és a könyvtárral csak új kiadványunk és az Országos Dokumentum-ellátó Rendszer tagjaként beszerzett könyveink kapcsán foglalkozunk. (O. É.)

Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történetéhez IV. 1876–1945

Levéltárunk forráskiadvány sorozatának 1999-ben

megjelent IV. kötetében – az előző kötetekhez* hasonlóan – az Állatorvostudományi Egyetem levéltárában őrzött dokumentumokból nyújtunk át válogatást olvasóinknak. Így a kezdetektől 1945-ig teljessé válik a ránk maradt iratok és tanácsülési jegyzőkönyvek alapján felvázolt korrajz a magyar állatorvoslásról és az intézményünkben bekövetkezett szervezeti változásokról.

Forrásaink azt az 1876-1945 közötti hatvankilenc esztendőket jelenítik meg, melyben intézményünk előbb Állatorvosi Tanintézet, majd Akadémia, ezt követően Főiskola egészen 1934-ig. Az ún. „József Nádor korszakban”, 1945-ig a Műegyetem szervezetében Állatorvosi Osztály, majd 1945-től a Magyar Agrártudományi Egyetem Állatorvostudományi Kara.

Ebben a csaknem háromnegyed évszázadban vonult nyugalomba Zlamál Vilmos, a „morvai” előnév használatának jogával felruházva, új épületek létesítését vívta ki Tormay Béla, a katedrára lépett Nádaskay Béla, aki a könyvtárat is rendezte. Járványvédelmi mentesítési javaslatot nyújtott be Azary

Ákos és Varga Ferenc.

Hutyra Ferenc 1886-ban került a Tanintézethez, és 1900-ban egy felállítandó „Gazdasági egyetem” tervezetét vetette papírra. Működése alatt, 1906-ban nyeri el a Főiskola a doktorráavatás jogát. 1933-ban személyében a rektort búcsúztatták el a tanácsülésen. Megismerjük Wellmann Oszkárt és Zimmermann Ágostont a későbbi időszak soron következő rektorát, illetve dékánját.

Érdekesség, hogy 1945-ben a Németországba kikényszerített állatorvosi csoport hallgatói és tanárai a hazaszállítatásukat kérvényezik. Egy itt-hon maradt hallgató még Budapest területén a Dékáni Hivatalnak címzett levelet dob ki a hadifogoly-vonatból. Kiadványunk utolsó irata 1945. december 31-én keletkezett.

Az egyes iratokra vonatkozó fontosabb tudnivalókat lábjegyzetekben közöltük. Rendezőelv csak az időrend lehetett. Az iratokat és jegyzőkönyveket sorszámoztuk. Megadjuk a kiadás helyét és dátumát, az irat tartalmát rövid fejregesztében foglaljuk össze. A bevezetés summáját, valamint a fejregeszták jegyzékét angol és német nyelven is közöljük. A forráskiadványt névmutató egészíti ki. (D. A.)

* I. kötet: 1786-1816. Szerk.: Bakonyi Ferencné, Gábor Iván
II. kötet: 1817-1849. Szerk.: Szögi László. Közrem.: Gábor Iván
III. kötet: 1850-1875. Szerk.: Bakonyi Ferencné, Gábor Iván, Drobinoha Angéla

Internet kalauz

Jól használható segédeszközzel gyarapodott könyvtárunk az Interneten barangolók örömére. A **Selected web sites for biomedical, pharmaceutical, veterinary and animal sciences** című kiadványt 1999 januárjában a baltimore-i National Agricultural Library Animal Welfare Information Center állította össze.

Az első részben olyan web helyeket sorol fel, melyeket felkeresve a kezdő internetezők elsajátíthatják a nélkülözhetetlen fortélyokat. Ezt e-mail „telefonkönyv” és az ismertebb keresőprogramok címei egészítik ki.

A második rész egy négyoldalas honlap-gyűjtemény, mely segítséget nyújt azoknak, akik az állatkísérletekkel szemben szeretnének más alternatívákat találni (pl. Alternatives to Skin Irritation Testing in Animals, Digital Frog International, Snify the Virtual Rat).

A főrész betűrendben sorolja fel a szakmai forrásokat. A sorrendet a fenntartó szervezet vagy cég neve (pl. American Academy of Pediatrics), közkeletű elnevezése (pl. CBS News, Electronic Embassy), esetleg egy tárgyszószerű fogalom (pl. zebrafish, mammography, translation) adja meg. A kiadvány nem csak a címben jelölt témákban sorol fel honlapokat. Megtalálható pl. a NASA weblapja, a Ticketmaster, a US Travel Warnings vagy a US Census Bureau (mely közgazdasági, demográfiai és statisztikai adatokkal szolgál), sőt linkgyűjteményeket is felvesz. A webhelyek után párszavas ismertetés igazít el, mit is találunk, ha felkeressük az adott címet.

A kiadvány a közreadó szándéka szerint szabadon másolható, terjeszthető.

Kívánságra utánvétellel másolatot küldünk, 350,- Ft + postaköltség áron. (P. É.)

A magyar szürke szarvasmarha

Az ősi ábrázolásokról visszszakosznó, nemességben (bizonytalan eredete dacára, vö. FERENCZ, *Állattenyésztés*. 1976. 25. 4. 363-378.) a szarvasokkal vetekedő fajta a múlt században milliónál is több egyedet számlált. A hatvanas évek közepére csaknem kihalt, és a tenyésztők lelkesedésének meg az idejében jött állami támogatásnak köszönhető, hogy mára már elérte a fennmaradáshoz szükséges létszámot (BODÓ, *MÁL*. 1996. 51. 9. 520-522.)

Egyes gazdák szerint a magyar szürke reneszánszát éli. Köszönhető ez annak, hogy a zárt, extenzíven tartott állományok mentesek a BSE fertőzéstől; húruk a bio-tartás következtében igen jó minőségű és koleszterin-szegény (többek között bébiételekhez javasolt); a nemzeti parkok pedig a vízterületek természetes egyensúlyának fenntartása érdekében pártolják a gulyák tartását (SZOMOR, 1995.). Félvad vonásai miatt, amelyek egyebek mellett a borjúnevelésben tapasztalhatóak, a magyar szürke szarvasmarha az állati magatartás kutatói számára sem érdektelen.

A hazai irodalom elemzi a géntartalékok megőrzésének lehetőségeit, vizsgálja a fajta genetikai (vércsoport, tejfehérje stb.) sajátosságait és latolgatja fennmaradásának esélyeit.

Irodalomjegyzék és cikk-másolat könyvtárunktól rendelhető. (O. É.)

Journal of Dairy Science

Az American Dairy Science Association 1917-ben indult hivatalos lapjáról feltétlenül szólnunk kell a szarvasmarhák kapcsán. Rangját jelzi, hogy oldalanként 80-140 dollárt fizetnek azok, akik itt akarják elhelyezni magas színvonalú cikkeiket.

A CAB adatbázis tárgyszavai alapján megvizsgáltuk a négy rovatban (Nutrition, feeding and calves; Physiology and management; Dairy foods; Genetics and breeding) 12 hónap (1997. július – 1998. június) alatt megjelent cikkek tartalmi megoszlását. A tárgyszószámlálás a következő eredménnyel járt: az év folyamán több, mint ötszáz tanulmány látott napvilágot, amelyeket az indexelők 10-12 szóval jellemeztek. Nem volt meglepő, hogy a legtöbb cikk a (tejhasznú) tehenekkel, illetve a tejjel (összetételével, tejfehérjével, tejhozammal stb.) foglalkozott. A szakemberek számára jelzés értékű, hogy a további leggyakoribb témák: takarmányozás (130), emészthetőség (49), zsírsavak (56), rostok (41), laktáció (46), pH (41), bendő (34), kiegészítők (34), kazein (37), nitrogén (35). Harminc szakirodalmi áttekintést közöltek.

A Journal of Dairy Science (az előfizetők számára az Interneten is hozzáférhető, sőt, néhány tanulmány csak online olvasható) figyelését minden tejhasznú marhával, tej- és húshigiéniával foglalkozó szakembernek ajánljuk, de azoknak is, akik legalább gondolatban szívesen részt vesznek a jégkrémek érzékszervi vizsgálatában (vö. 1999. 1.) (O. É.)

Szarvasmarhák és szelén

- ALI-VEHMAS, T. et al.: Giving selenium supplements to dairy cows strengthens the inflammatory response to intramammary infection and induces a growth-suppressing effect on mastitis pathogens in whey. = *Journal of Veterinary Medicine. Series A.* 1997. 44. 9-10. 559-571.
- ARECHIGA, C. F. et al.: Effect of injection of beta-carotene or vitamin E and selenium on fertility of lactating dairy cows. = *Theriogenology.* 1998. 50. 1. 65-76.
- BOEHNKE, H. J. – KLASINK, A. – EHLERS, J.: Selengehalte im Blut von Rindern im Weser-Ems-Gebiet sowie Effekt einer Se-Düngung der Weideflächen auf den Se-Gehalt im Aufwuchs und im Blut von Weiderindern auf einem extremen Selenmangel-Standort. = *DTW.* 1997. 104. 12. 534-536.
- BRENNER, J. – FRIEDMAN, S.: Weak calf syndrome in a dairy herd in the Jezreel Valley. = *Israel J. of Vet. Med.* 1998. 53. 2. 76-77.
- BRZEZINSKA-SLEBODZINSKA, E., et al.: Antioxidant status of dairy cows supplemented prepartum with vitamin E and selenium. = *Journal of Dairy Science.* 1994. 77. 10. 3087-3095.
- FEKETE S.: Az energia-, fehérje- és hatóanyag- ellátás kiegyensúlyozatlanságainak hatásai a tehenészetekben és a húsmarhatartásban. = *MÁL.* 1991. 46. 10. 581-583.
- GANT, R. G. – SANCHES, W. – KINCAID, R. L.: Effect of anionic salts on selenium metabolism in nonlactating, pregnant dairy cows. = *Journal of Dairy Science.* 1998. 81. 6. 1637-1642.
- GILL, J. M.: Selenium poisoning in dairy cattle. = *New Zealand Veterinary Journal.* 1993. 41. 1. 46.
- GRACE, N. D. – KNOWLES, S. O. – LEE, J.: Relationships between blood Se concentrations and milk somatic cell counts in dairy cows. = *New Zealand Veterinary Journal.* 1997. 45. 4. 171-172.
- GRACE, N. D. et al.: The efficacy of selenium dioxide as a selenium supplement for dairy cattle. = *New Zealand Veterinary Journal.* 1995. 43. 2. 77-78.
- JUKOLA, E. et al: Blood selenium, vitamin E, vitamin A, and beta-carotene concentrations and udder health, fertility treatments, and fertility. = *Journal of Dairy Science.* 1996. 79. 5. 838-845.
- KIRK, J. H. et al: Comparison of maternal blood and fetal liver selenium concentrations in cattle in California. = *Am. J. Vet. Res.* 1995. 56. 11. 1460-1464.
- KLAWONN, W. et al: Zum Einfluss von Selen auf Gesundheit und Stoffwechsel von Milchkuhen. = *Tierärztliche Umschau.* 1996. 51. 7. 411-417.
- LACETERA, N. et al.: Effects of selenium and vitamin E administration during a late stage of pregnancy on colostrum and milk production in dairy cows, and on passive immunity and growth of their offspring. = *Am. J. Vet. Res.* 1996. 57. 12. 1776-1780.
- MALBE, M.: Comparisons of selenite and selenium yeast feed supplements on Se-incorporation, mastitis and leukocyte function in Se-deficient dairy cows. = *Journal of Vet. Med. Series A.* 1995. 42. 2. 111-121.
- MILLER, G. Y. et al.: Factors affecting serum selenium and vitamin E concentrations in dairy cows. = *JAVMA.* 1995. 206. 9. 1369-1373.
- NDIWENI, N. – FINCH, J. M.: Effects of in vitro supplementation with alpha-tocopherol and selenium on bovine neutrophil functions: implications for resistance to mastitis. = *Veterinary Immunology and Immunopathology.* 1996. 51. 1-2. 67-78.
- OLSON, J. D.: The role of selenium and vitamin E in mastitis and reproduction of dairy cattle. = *Irish Veterinary Journal.* 1996. 49. 6. 362-364.
- ORTMAN, K. – PEHRSON, B.: Selenite and selenium yeast as feed supplements for dairy cows. = *Journal of Vet. Med. Series A.* 1997. 44. 6. 373-380.
- SARUDI I. et al.: Különböző hasznosítású szarvasmarhák szelénellátottsága. = *Állattenyésztés és Takarmányozás.* 1987. 36. 6. 513-517.
- WEISS, B.: Status of selenium needs of dairy cattle updated. = *Feedstuffs.* 1994. 66. 33. 14-16.
- WEISS, W. P. et al: Effect of vitamin E supplementation in diets with a low concentration of selenium on mammary gland health of dairy cows. = *Journal of Dairy Science.* 1997. 80. 8. 1728-1737.
- WICHTEL, J. J. et al.: Alpha-tocopherol, selenium and polyunsaturated fatty acid concentrations in the serum and feed of spring-calving dairy heifers. = *New Zealand Veterinary Journal.* 1996. 44. 1. 15-21.
- WICHTEL, J. J. et al.: The effect of intra-ruminal selenium pellets on growth rate, lactation and reproductive efficiency in dairy cattle. = *New Zealand Veterinary Journal.* 1994. 42. 6. 205-210.
- WOLF, C. – BLADT, A. – ALTMANN, B.: Selenversorgung von Kühen – Mangel oder Überschuss? = *Praktische Tierarzt.* 1998. 79. 7. 651-656.
- WOLF, C.: Selenversorgung von Kühen - Mangel oder Überschuss? 2. Mitteilung: Die Entwicklung der Selen-Glutathionperoxidase-Aktivität von Milch- und Mutterkühen in Mecklenburg-Vorpommern von 1993 bis 1996. = *Praktische Tierarzt.* 1998. 79. 8. 755...759.
- ZUST, J. – HROVATIN, B. – SIMUNDIC, B.: Assessment of selenium and vitamin E deficiencies in dairy herds and clinical disease in calves. = *Veterinary Record.* 1996. 139. 16. 391-394.
- ZUST, J. – HROVATIN, B. – TRENTI, F.: Assessment and prevention of selenium and vitamin E deficits in dairy cows. = *Proceedings 18th World Buiatrics Congress: 26th Congress of the Italian Association of Buiatrics, Bologna, Italy, August 29-September 2, 1994. Volume 1.* 1994, 657-660.

A fenti cikkekről másolat könyvtárunktól kérhető. (O. É.)

Válogatás hazai újdonságainkból

- ÁLLATORVOSI JÁRVÁNYTAN. 1. Állatorvosi mikrobiológia : Bakteriológia, virológia, immunológia. Tuboly S. (szerk.) 2. kiad. Bp. : Mezőgazda, 1998.
- ÁLLATORVOSI JÁRVÁNYTAN. 2. Varga J. – Tuboly S. – Mészáros J.: A háziállatok fertőző betegségei. Bp. : Mezőgazda, 1999.
- ÁLLATTARTÁSI TECHNIKA. Tóth L. (szerk.) Bp. : Mezőgazdasági Szaktudás K., 1998.
- BECVAR, W.: A kutya természetgyógyászata. Bp. : Saxum, 1999.
- BOGDÁN J. – GASZTONYI K. – GÁBOR M.: Élelmiszer-kémia. 1. 2. kiad. Bp. : Mezőgazda, 1997.
- BÖÖ I.: Önök kérdezték... Juh, kecske. Bp. : Mezőgazdasági Szaktudás K., 1998.
- BÖÖ I.: Libatartás. Bp. : Mezőgazda, 1999.
- DEÁK T.: Élesztőgombák a természetben és az iparban. Bp. : Mezőgazdasági Szaktudás K., 1998.
- ERNST J.: Sérülések és balesetek megelőzése a lovak körül. Bp. : Mezőgazdasági Szaktudás K., 1998.
- FEHÉR D.: Kincsem a magyar csoda. Bp. : Gazda K., 1998.
- FIGLER M. – MÓZSIK Gy.: Élelmiszerek és élelmi anyagok klinikai minősítése. Bp. : Akad. K., 1998.
- GÁL F.: Brojlertartás és feldolgozás a kisüzemben. Bp. : Gazda K., 1998.
- GERE T.: A szarvasmarha mesterséges termékenyítése. Bp. : Mezőgazda, 1998.
- GUOTH Gy. E.: A pata és csülök ápolása és betegségei. Reprint. Bp. : Lapu Bt., 1998.
- HEGEDŰS M. – SCHMIDT J. – RAFAI P.: Állati eredetű melléktermékek hasznosítása. Bp. : Mezőgazda, 1998.
- HUMÁNÖKOLÓGIA : A természetvédelem, a környezetvédelem és az embervédelem tudományos alapjai és módszerei. Nánási I. (szerk.) Bp. : Medicina, 1999.
- KI KICSODA A MAGYAR MEZŐGAZDASÁGBAN = Biografisches Lexikon der ungarischen Landwirtschaft. Balogh M. (szerk.). Szekszárd : Babits, 1997.
- A KUTYA TENYÉSZTÉSE ÉS EGÉSZSÉGVÉDELME. Zöldág L. (szerk.) Bp. : Mezőgazda, 1998.
- LEHEL J.: Mérgező állatok, állati mérgek. Jegyzet. Bp. : ÁOTE, 1998.
- LÓTENYÉSZTŐK KÉZIKÖNYVE. Bodó I. – Hecker, W. (szerk.) 3. kiad. Bp. : Mezőgazda, 1998.
- LÖKÖS L.: Egyetemes agrártörténet. Budapest : Mezőgazda, 1998.
- MOSER M. – PÁLMAI Gy.: A környezetvédelem alapjai. Bp. : Tankönyvk., 1999.
- SCHRAMM, U.: Az elrontott ló utóidomítása. Bp. : Mezőgazda, 1998.
- SILLER I.: Növényrendszertani gyakorlatok zoológus hallgatók számára. Jegyzet. Bp. : ÁOTE, 1998.
- TERÉK I.: A kecske-, a juh- és a tehéntej feldolgozása. Kefír, joghurt, túró, sajtféleségek, savótermékek és italok készítése. A tejfeldolgozás és -értékesítés hatósági szabályozása. Bp. : Gazda K., 1998.
- VERMES L.: Hulladékgyűjtés, hulladékhasznosítás. Bp. : Mezőgazda, 1998.

A Noctua terjesztéséért, és ezen keresztül könyvtári szolgáltatásaink népszerűsítéséért
köszönetet mondunk a Magyar Állatorvosi Kamarának.

NOCTUA SIVE NOVA EX BIBLIOTHECA VETERINARIA

Kiadja: Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtára

Felelős kiadó: Cserey Lászlóné dr.

Felelős szerkesztő: Orbán Éva

Szerkesztő: Varga Zsolt

Cím: 1078 Budapest, István u. 2.

Tel.: (06-1) 322-2660

Fax: (06-1) 322-0849

Honlap: <<http://aromo.aszi.sztaki.hu/univet/>>

e-mail: mcserey@ns.univet.hu